

LTKH , 3.10.2024

Kuidas meditsiinieetikule paistab erialase suhtlemise teema?

Andres Soosaar

Suhtlemise vahendiline mitmekesisus ...

- **Suuline suhtlus**
- Kirjalik suhtlus
- Mitteverbaalse suhtluse erinevad vormid

ja funktsioonid:

- **Info vahetamine**
- Suhtluspartneri vaimne ja käitumuslik mõjutamine

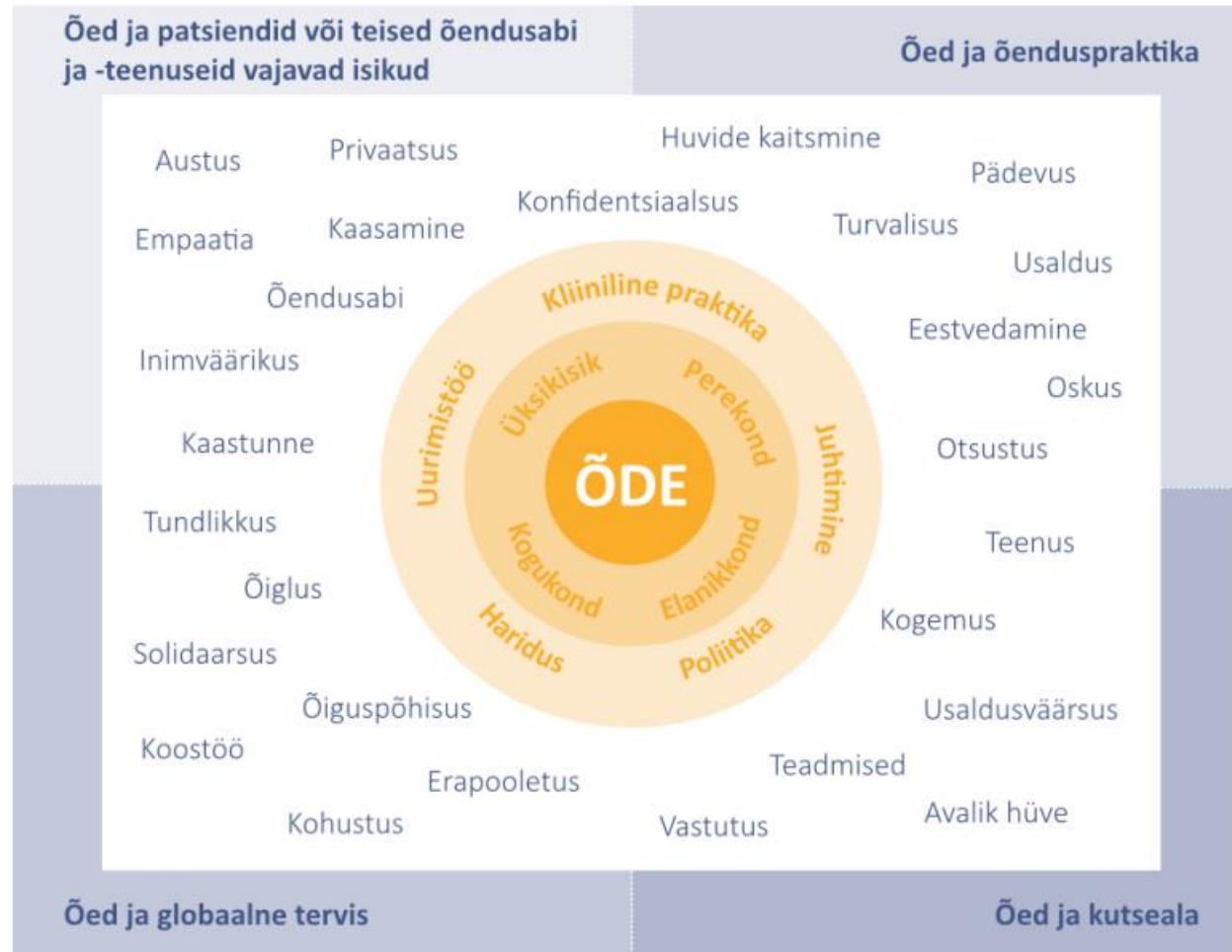
Meedikute suhtluse sihtrühmad

- **Patsient**
- Patsiendi lähikondsed
- Kolleegid nii lähemal kui kaugemal
- Avalikkus, s.h ajakirjandus ja sotsiaalmeedia

Suhtlemise viisid erinevate sihtrühmadega ei ole ei standarditelt kui praktikaltelt ühesugused.

Millised kutseväärtused EI VAJA realiseerimiseks tõhusat suhtlust?

ICN-i õdede eetikakoodeks: kutseväärtused

Patsiendiga suhtluse eetilised standardid

ICN-i eetikakoodeks: 1.3 Õde tagab, et üksikisikule ja perekonnale **edastatakse õigeaegne, arusaadav, täpne ja piisav teave** viisil, mis vastab patsiendi kultuurilistele, keelelistele, kognitiivsetele ja füüsilistele vajadustele ja psühholoogilisele seisundile ning mille põhjal on tal võimalik anda oma nõusolek õendusabi ja ravi saamiseks.

Eetika või suhtluse probleem?

- Mõned aastakümned tagasi kiputi arstide seas meditsiinieetika probleemi konverteerima suhtlemise probleemideks
- Kõik suhtlusprobleemid ei sisalda eetikaprobleeme, niisamuti ei seostu kõik meditsiinieetika probleemid suhtlusega.
- **Suhtlemisel on suur potentsiaal nii eetikaprobleemide tekkimiseks kui nende lahendamiseks.**

Juhtum 1: 72aastasel naispatsiendil eemaldati 18.06.2021 keskhaigla kirurgiaosakonna päevakirurgia osakonnas rinnalt sünnimärk, mis saadeti histoloogilisele uuringule. Patsiendile lubati teatada, kui sünnimärk osutub pahaloomuliseks, kuid seda ei tehtud. Patsient pöördus 2023. aasta märtsis aksillaarse piirkonna valutava muhu tõttu perearsti vastuvõtule ja saadeti kohe EMOsse, kus patsient sai teada, et 2021. aastal eemaldatud sünnimärk oli pahaloomuline nahakasvaja melanoom. 12.05.2023 eemaldati teises keskhaiglas patsiendil aksillaarselt kolm lümfisõlme, mis histoloogilisel uuringul osutusid melanoomi metastaaside läbikasvuks.

Kokkuvõte: Histoloogilise uuringu tulemuste teatamata jätmise tõttu jäi melanoom vajalike lisauuringuteta ja õigeaegse onkoloogilise ravita.

Meediku-patsiendi suhe kui suhtluse lähtepunkt

- Meediku-patsiendi suhtel on meditsiinilised, psühholoogilised, sotsiaalsed, õiguslikud, moraalsed jm aspektid.
- Meedikud on enim innustunud just selle suhte meditsiinilistest aspektidest.
- **Eestis on üheks suuremaks probleemiks meedikute ja patsientide suhetes vähese tõhususega omavaheline kommunikatsioon.**

Meediku-patsiendi suhte mudelid (Robert Veatch)

- **Inseneri mudel** – haige patsient on võrreldav ebakorrektselt töötava seadmega, teadus prevaleerib moraalsete väärtuste üle
- **Preestri mudel** – paternalistlik mudel, kus meedik arvab teadvat ka õiged väärtusi patsiendi jaoks
- **Kollegiaalne mudel** – meedik ja patsiendi võrdsusel ja usaldusel põhinev suhe
- **Lepinguline mudel** – suhte aluseks on leping, mis fikseerib mõlema poole õigused ja kohustused ning kasude ja kahjudega seonduva.

Bioeetika põhiprintsiibid

“Georgetowni mantra” Beauchamp ja Childress (1977)

1. Isiku **autonoomia** respektseerimise printsiip
respect for personal autonomy
2. Mittekahjustamise printsiip *nonmaleficence*
3. Heategemise printsiip
beneficence
4. Õigluse printsiip
justice

Meediku-patsiendi suhte põhilised eetilised printsiibid

- Inimväärikus, respekt patsiendi kui tervikliku isiksuse suhtes.
- Empaatiat patsiendi suhtes
- Mittekahjustamine, *primum non nocere*
- Heategemine
- Tõemeelsus või pigem ausus (ingl. *veracity*)
- Autonoomia ja enesemääratlemine
- Õiglus
- Patsiendi privaatsus ja arsti konfidentsiaalsus

Kui meedik ei järgi erialases tegevuses eespool nimetatud meditsiinieetika printsiipe, siis ta toimib ebaeetiliselt.

Informeeritud nõusoleku põhimõte
on kujunenud moodsa
meditsiinieetika nurgakiviks ja
inimese autonoomia realiseerimise
vahendiks

NB! Üldjuhul ei tohi
diagnoosimiseks/ravimiseks ega
teadusuuringuks patsiendi/uuritava
kehasse ja/või vaimu nõusolekuta
sekkuda

Nõusoleku tüübid

- Isikuautonoomia kuldajal peeti nõusolekuks vaid informeeritud nõusolekut;
- Viimasel ajal räägitakse üha enam ka teiste nõusoleku vormide (eeldatud nõusolek, käitumuslik nõusolek jt) sobivusest teatud olukordades, nt ambulatoorses meditsiinipraktikas või teatud tüüpi teadusuuringutes.

Informeeritud nõusoleku elemendid (Beauchamp & Childress, 1994)

I Lähtetingimused

1. Kompetentsus mõista ja otsustada;
2. Vabatahtelisus otsustamisel;

II Informatsioonilised elemendid

- 3. Teavitamine (olukorrast);**
- 4. Soovitused tegutsemiseks;**
- 5. Arusaamine punktidest 3 ja 4;**

III Nõusoleku elemendid

6. Otsus mingi plaani kasuks;
7. Tehtud valiku autoriseerimine.

Kui patsiendi informeerimisel tuleb rääkida nii palju kui vajalik, siis patsiendist teistele rääkides nii vähe kui võimalik.

Meediku konfidentsiaalsuskohustus ja patsiendi õigus privaatsusele

Hippokratese vandest: ... Mida ma ka ei kuuleks ravimise käigus või ka väljaspool ravitoiminguid inimese elu kohta, mida mingil juhul ei tohiks levitada, hoian ma oma teada, veendumuses, et niisuguseist asjust kõnelemine on halb. ...

Juhtum 2. Võlaõigusseaduse § 768 kohustab arsti hoidma saladuses talle tervishoiuteenuse osutamisel teatavaks saanud andmeid patsiendi isiku ja tema tervise seisundi kohta ning mitte jagama neid kolmandate isikutega 45aastane mees kaebas, et perearst edastas ilma tema nõusolekuta ta delikaatseid terviseandmeid kolmandale isikule ning määras diagnoosi suvalise infoallika andmeil ilma patsienti läbi vaatamata ja eriala-arstile suunamata. Patsient elas 19.03.2020 üle raskekujulise ajuinfarkti. Pärast taastusravi hakkas tema tervise seisundit jälgima perearst. Patsiendi tervise seisundi hindamisel lähtus perearst kolmandalt (asjasse mitte puutuvalt) isikult telefoni teel saadud kirjeldusest ning ei kohtunud patsiendiga. Patsient hindab psüühilise tervise seisundi kirjelduse tõe le mitte vastavaks. Perearst tunnistas seletuskirjas TKE-le, et lähtus diagnoosi panemisel telefoni teel kolmandalt isikult saadud patsiendi tervise seisundi kirjeldusest, mitte patsiendi selle hetke objektiivsest seisundist, kuna patsiendiga perearst sel hetkel ei kohtunud. Perearst selgitab, et on varem patsiendi soovil talle väljastanud tõendi vaimse pinge mittetalumise kohta erinevatele ametiasutustele esitamiseks. Tervise seisundi andmete kolmanda isikuga jagamist põhjendas perearst sellega, et patsient on varem käinud vastuvõtul koos sama isikuga. Perearsti väitel ise ta patsiendi andmeid kolmandale isikule ei edastanud.

Kokkuvõte: Perearst on patsiendi ees vabandanud ja on patsiendi nõudmisel kustutanud digiloo sissekanded, mis lähtusid kolmanda isiku kirjeldusest.

ICN-i koodeks meediku saladuse hoidmise kohustusest

1.4 Õde hoiab isikuandmete konfidentsiaalsust ning austab patsientide privaatsust, konfidentsiaalsust ja huve isikuandmete õiguspärasel kogumisel ja kasutamisel, nendega tutvumisel ning nende edastamisel, säilitamisel ja avaldamisel.

1.5 Õde austab kolleegide ja õendusabi vajavate isikute privaatsust ja konfidentsiaalsust ning kaitseb õekutse usaldusväärsust nii isiklikult kui ka meedias, sealhulgas sotsiaalmeedias.

Kokkuvõte

- Erialases tegevuses eetiliseks tegutsemiseks tuleb suhtlemisele pidevalt mõelda ja vastavaid oskusi arendada kogu erialase karjääri jooksul, tundes asjakohaseid standardeid ning reflekteerides teiste ja enda kogemusi.